

КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ПЕРІОДОМ РЕАЛІЗАЦІЇ

Пітин Мар'ян

Львівський державний університет фізичної культури

Аннотация

Получены новые научные данные о классификации теоретической подготовки по периодам реализации, которые позволяют утверждать, что теоретическая подготовка реализуется на протяжении значительного периода жизнедеятельности спортсмена, включая ранний (опережающая), основной (профессиональная) и заключительный периоды (послепрофессиональная теоретическая подготовка), связанные с принадлежностью личности к спортивной деятельности.

Ключевые слова: теоретическая подготовка, классификация, период реализации.

Annotation

Obtained new scientific findings concerning the classification of theoretical training by the period for its implementation, which suggest that the theoretical training is implemented over a considerable period of life of the athlete, including early (proactive), main (professional) and final period (post professional theoretical training) related with belonging to individual sports activities.

Key words: theoretical training, classification, implementation period.

Постановка проблеми. Спортивна діяльність характеризується цілеспрямованим удосконаленням різних розділів підготовки (фізичної, технічної, тактичної, психічної підготовок), що систематично знаходить своє відображення у значній кількості науково-методичних публікацій [3, 6]. Але питання теоретичної підготовки відображено фрагментарно [5, 7, 9]. Основні напрями дослідження пов'язані, у першу чергу, зі структурою та змістом системи знань, засобів й методів на різних етапах багаторічної підготовки спортсменів із врахуванням характерних особливостей виду спорту, кваліфікації, віку та інших особистісних якостей об'єкту формування специфічних знань [2, 5, 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що у науково-методичній літературі спостерігаються дослідження стосовно вирішення окремих науково-практичних завдань теоретичної підготовки спортсменів, можна засвідчити відсутність обґрунтованості системи теоретичної підготовки у спорті [5]. Це ставить першочергові наукові завдання визначення характерних ознак та їх обґрунтування стосовно системи теоретичної підготовки у спорті, адже вона має свою частку у межах реалізації кожного із інших розділів підготовки спортсменів і повинна бути присутньою на всіх етапах їх багаторічного удосконалення [2, 7, 8, 9].

Зв'язок з науковими темами та планами. Дослідження виконане згідно теми 2.8 «Удосконалення підготовки спортсменів в окремих групах видів спорту» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. та теми «Основи теоретичної підготовки у спорті» Львівського державного університету фізичної культури на 2013–2017 рр.

Мета дослідження: обґрунтувати класифікацію теоретичної підготовки за періодом її реалізації у системі підготовки спортсменів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, індукції та дедукції, порівняння, класифікації.

Результати дослідження та їх обговорення. Система теоретичної підготовки представляє собою сукупність сутностей, суб'єктно-об'єктних відносин із формування спеціальних знань і зв'язками між учасниками педагогічного процесу, виділених із середовища спортивної діяльності на певний час з метою забезпечення різностороннього вивчення відповідної ланки підготовки спортсменів.

Концепція теоретичної підготовки у спорті виступає: системою поглядів на навчально-тренувальний процес із притаманними йому цілісно-результативними аспектами з передачі та утворення специфічних знань на всіх етапах багаторічного вдосконалення

спортсменів; способом трактування педагогічного процесу у спорті через розуміння та основоположну спрямованість на вирішення основних завдань з досягнення максимального індивідуального результату і формування особистості; ідеєю теоретичної підготовки, яка має своє відображення у практиці підготовки спортсменів [4].

Одним із чинників, який дозволяє засвідчувати відмінності теоретичної підготовки та необхідність її класифікації є період реалізації (рис. 1.).

Нами визначається, що теоретична підготовка може реалізовуватися у трьох основних періодах. Перший з них характеризується тим часовим відрізком, коли особа ще не перебуває у системі багаторічного спортивного удосконалення. Водночас цей період не

виключає можливості отримання спеціальної інформації, що стосується тих чи інших елементів знань, які є компонентами системи теоретичної підготовки у визначеному виді спорту. На нашу думку, у цей період зазнає своєї реалізації випереджувальна теоретична підготовка.

На практиці структуру та зміст випереджувальної теоретичної підготовки пов'язуємо, в основному, з діяльністю різних спортивних організацій, що надають інформацію суспільству про ті чи інші процеси, які мають місце у окремому виді чи спорті в цілому. Зрозумілим є те, що управління випереджувальною теоретичною підготовкою та, зокрема визначенні рівня її ефективності є обмеженим. Це пов'язано з тим, що особа, яка є реципієнтом інформації, ще безпосередньо не

перебуває у системі педагогічної взаємодії, тобто у навчально-тренувальному процесі. Поруч із тим, навіть та спеціальна інформація, яка потрапляє до них через засоби масової інформації, теоретичні заняття з фізичної культури та іншими шляхами визначається приналежністю до сукупності знань випереджувальної теоретичної підготовки.

Окрім цього варто зазначити, що випереджувальна теоретична підготовка є потужним чинником залучення дітей і молоді до занять визначеним видом спорту, їх самовизначення та конкретизації пріоритетів при необхідності вибору подальшої поглибленої спеціалізації чи переходу до іншого виду спорту.

Значна частина фахівців [2, 7, 8] вказують, що залучення нових учасників до навчально-тренувального процесу у виді спорту визначається їхніми знаннями про специфіку змагальної діяльності, вимоги до підготовленості, системи змагань тощо та в цілому маркетинговою діяльністю організаційних структур у виді спорту. Це ставить новий рівень вимог до процесу, який передуює власне початку спеціалізованих тренувальних занять, у тому числі, й випереджувальної теоретичної підготовки. Яскравим прикладом випереджувальної теоретичної підготовки є відбір (набір) дітей до спортивних секцій, груп початкової підготовки. Згідно розповсюдженого алгоритму дій, тренер відвідує навчальний заклад (переважно загальноосвітні школи I-III рівня), проводить бесіду (як один з традиційних словесних методів), яка містить структуризовану інформацію та у разі можливості – ознайомче тренувальне заняття. Таким чином, можна говорити про формування поверхневих знань у дітей, які при достатньому рівні вмотивованості мають можливість потрапити до багаторічної системи підготовки спортсменів у виді спорту.

Рис. 1. Класифікація теоретичної підготовки за періодом реалізації.

Окрім цього у практиці спорту частими є випадки, коли спортсмен перебуваючи на черговому етапі багаторічної підготовки в одному виді спорту, зазнає зміни мотивації та переходить до іншого виду спорту. У цьому випадку також має місце випереджувальна теоретична підготовка, що пов'язане з наявністю у спортсмена повної (у більшості випадків переважно поверхневої чи часткової) системи знань про новий для нього вид спорту (специфіку змагальної діяльності), на підставі якої він визначає зміну спрямованість основної тренувальної діяльності.

Наступною згідно зазначеної класифікаційної ознаки вважаємо фахову теоретичну підготовку. Вона передбачає передачу спеціальної системи знань у процесі занять обраним видом спорту впродовж усіх етапів багаторічного удосконалення, на яких перебував спортсмен. Загальновідомим сьогодні є існування восьми почергових етапів системи багаторічного удосконалення спортсменів, які характеризують весь період занять обраним видом спорту [6]. Проте варто зауважити, що не всім спортсменам вдається пройти усі етапи. Як вказують фахівці, значна кількість спортсменів завершують свої виступи, маючи невисокий рівень особистих досягнень чи спортивної майстерності. Причиною цього також є низка об'єктивних і суб'єктивних причин [3, 6].

На нашу думку, власне фахова теоретична підготовка є предметом розгляду навчальних програм для ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ з різних видів спорту. Вона повинна містити структуризовану, обґрунтовану та повну інформацію для спортсменів з урахуванням специфіки змагальної діяльності виду спорту [1].

Поруч із цим, варто зазначити, що фахова теоретична підготовка також не є однорідною. Так, система підготовки спортсменів містить різні структурні компоненти

(макро-, мезо-, мікрорівні). При цьому визначається, що основною, первинною структурною одиницею системи підготовки виступає окреме тренувальне заняття [6]. Отже, фахова теоретична підготовка може реалізовуватися як у межах навчально-тренувальних занять, так й поза ними. При цьому у підготовці спортсменів фахівці виділяють особливу форму організації навчально-тренувального процесу – навчально-тренувальний збір. На відміну від систематичних занять упродовж річного макроциклу, час у навчально-тренувальному зборі повністю присвячений удосконаленню різних сторін підготовленості спортсменів, що дозволяє говорити про часткову відмінність цільово-результативної спрямованості. Це допускає додаткові можливості для ґрунтовного удосконалення теоретичної підготовленості спортсменів.

Третім варіантом теоретичної підготовки, що виділений нами з огляду на період реалізації є постфахова теоретична підготовка. Вона включає у себе ту систему знань (її частини), яку спортсмен набуває після завершення активних виступів у виді спорту. Зрозуміло, що підґрунтям для неї є фахова теоретична підготовка. Проте, у спорті часто зустрічаються випадки, коли спортсмени з об'єктивних чи суб'єктивних причин припиняють заняття спортом або змінюють акценти зі спортивних до виключно оздоровчих, при цьому активно цікавляться та ведуть пошук спеціальної інформації стосовно обраного виду спорту. В окремих випадках проведення ефективної постфахової теоретичної підготовки призводить до повернення до спортивної діяльності, що ми можемо спостерігати у спорті «майстрів» (ветеранів спорту).

Висновки

Система теоретичної підготовки як сукупність сутностей,

суб'єктно-об'єктних відносин із формування спеціальних знань і зв'язками між учасниками педагогічного процесу, виділених із середовища спортивної діяльності потребує свого деталізованого вивчення.

Отримані нові наукові дані стосовно класифікації теоретичної підготовки за періодом її реалізації, які дозволяють стверджувати, що теоретична підготовка реалізовується впродовж значного періоду життєдіяльності спортсмена, охоплюючи ранній (випереджувальна), основний (фахова) та заключний періоди (пост фахова теоретична підготовка), пов'язані з приналежністю особистості до спортивної діяльності.

Перспективи подальших досліджень передбачаються визначення та обґрунтування класифікації теоретичної підготовки за іншими характерними ознаками.

Література:

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – Документ 3808-12, остання редакція від 15.05.2011 на підставі 3236-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3808-12>
2. Кузьменко Г. А. Теоретическая подготовка юных спортсменов в системе реализации задач интеллектуального развития личности / Кузьменко Г. А. // Культура физическая и здоровье. – 2011. – № 4. – С. 39–43.
3. Павленко Ю. О. Організаційно-методологічні основи формування науково-методичного забезпечення підготовки національних команд до олімпійських ігор : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт» / Павленко Юрій Олександрович ; НУФВСУ. – К., 2012. – 39 с.

4. Пітин М. Загальна характеристика концепції теоретичної підготовки у спорті / Мар'ян Пітин // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / За заг. ред. Є. Н. Приступи. – Л. : ЛДУФК, 2014. – Вип. 18, т. 1. – С. 213–218.
5. Пітин М. Теоретична підготовка у спорті: стан та проблеми / Мар'ян Пітин // Спортивна наука України. – Л., 2013. – №2 (53). – С. 3–9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/130>
6. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. тренера высш. квалификации / Платонов В. Н. – К. : Олимпийская литература, 2004 – 584 с. ISBN 966-7133-64-8.
7. Строкатов В. В. Значение теоретических знаний для спортсменов в зависимости от их специализации / Строкатов В. В. // Актуальные вопросы спортивной медицины. – К., 1980. – С. 60–63.
8. Теоретическая подготовка юных спортсменов: пособие для тренеров ДЮСШ / Буйлин Ю. Ф., Знаменская З. И., Курамшин Ю. Ф. и др. ; под ред. Буйлина Ю. Ф., Курамшина Ю. Ф. – М. : Физкультура и спорт, 1981. – 192 с.
9. Юламанова Г. М. Особенности теоретической подготовки квалифицированных фехтовальщиков с поражениями спинного мозга / Юламанова Г. М. // Адаптивная физическая культура. – 2012. – Т. 49, № 1. – С. 40–41.
10. Pityn M. Features of theoretical training in combative sports / Pityn Maryan, Briskin Yuriy, Zadorozhna Olha // Journal of Physical Education and Sport. – Pitesti, 2013. – 13 (2), issue 2. – Art 32. – P. 195–198.
11. Pityn M. Functional advantages of informatization for realization of Olympic education / Pityn Maryan, Briskin Yuriy // World Congress of Performance Analysis of Sport IX : programme & e-Book of Abstracts / ed. by prof. Derek M. Peters, Dr. Peter G. O'Donoghue. – Worcester, 2012. – P. 136.

